

UA

Lehtileikkeitä

HS. 1987-1988

- Punaiset rahat.
- Kuinka asemamies Akseli Anttila
katosi neuvostokeuraliksi
- Punainen valtiokassa

Punaiset rahat

Kansalaissodan lopulla 1918 lyödyt punaiset yrittivät pelastaa järjestöjensä rahoja Neuvosto-Venäjälle valkoisten voittajien ulottumattomiin

Kansalaissodan lähestyessä keväällä 1918 loppuun eräät työväen järjestöt yrittivät tappion häämättä siirtää varansa turvaan.

Järjestöissä pelättiin valkoisten koston ja varotoiminta irtainta omaisuutta siirrettiin yksityiskoteihin ja kaivettiin maahan. Rahat katsottiin parhaaksi lähtettäväksi Pietariin.

Turvapaikan valinnan ratkaisi sotatilanne. Helsingin valtauksen lähestyessä pakotena voitiin vielä käyttää Helsingin—Pietarin rautatietä. Piiritetystä Viipurista, jonne kansanvaltuuskunta oli 5. huhtikuuta paennut, pääsi myös pois sekä Pietarin rataa pitkin että vesitse.

Rahat oli tarkoitus saada takaisin mahdollisimman pian sodan jälkeen. Ajatuksena oli, että ne siirrettiisiin Saksan, Tanskan tai Ruotsin kautta Suomeen, mihin Venäjän ja Saksan välillä maaliskuussa solmittu rauha antoi toiveita.

Viimeisellä junalla itärajan yli

Illalla 22. huhtikuuta Juho Vuoristo ja P. J. Pohjolainen nousivat Viipurista Pietariin junaan. He olivat Viipurin työväen sanomalehti- ja kirjapaino-osuuskunnan luottomiehinä viemässä 140 000 markkaa osuuskuntansa ja Suomen sosialidemokraattisen puolueen (Sdp) paikallisen piirin varoja Työ-lehden Pietarin konttoriin. Heillä oli mukanaan myös välttämätön "diktattori" Kullervo Mannerin lupa. Siinä käskettiin "Suomen siviili- ja sotilasviranomaisia olemaan siirtoa mitenkään estämättä ja sitä virka-avulla avustamaan".

Mannerin lupa oli päivityt jo 18. huhtikuuta. Miehiä oli viivytynyt toinen hanke: he olivat olleet mukana anomassa kansanvaltuuskunnalta lupaa yrittää vielä Pietarista neuvottelukoketusta valkoisiin ruotsalaisten tai muiden välityksellä.

Asian päättämiseen kului kansanvaltuuskunnalta neljä päivää, mikä oli siinä tilanteessa paljon. Viipurin joutuminen valkoisten käsiin oli enää ajan kysymys ja osa kansanvaltuutetuista oli jo lähtenyt kaupungista.

Vuoristo, Pohjolainen ja muut saivat luvan yrittää yhteydenottoa. Kansanvaltuuskunnan vastauksessa tosin sanottiin, että se piti rauhan mahdollisuutta "aivan vähäisenä", muttei halunnut estää yksityisiä puoluevereita yrittämästä.

Aamuneljältä 23. huhtikuuta juna saapui Pietariin. Ja pian kävi ilmi, että se oli viimeinen. Pohjolainen tuli myöhemmin samana päivänä Suomen asemalle ja aikoi matkustaa takaisin Viipuriin, mutta sai kuulla, että valkoiset olivat katkaisseet radan Kuokkalan seudulla.

Pietarissa Vuoristo ja Pohjolainen saivat tietää, että useiden suomalaisten ammatti- ja puoluejärjestöjen kassat oli viety Moskovaan, jota pidettiin Pietaria turvallisempaan. Niinpä hekin lähtivät sinne pari päivää myöhemmin.

Vuoristo ja Pohjolainen tapasivat etsimänsä rahojentuojat hotelli Metropolista, jossa koko joukko asui. He olivat lähteneet Helsingistä maalis-kuun lopulla mukanaan kahdeksan järjestön varat ja etsineet niille talletuspaikkaa jo kuukauden.

Helsingiläisten tarkoituksena oli ollut tallettaa rahat Pietarissa eräaseen amerikkalaiseen pankkiin, mutta heidän saavuttuaan oli selvinnyt, ettei se enää toiminut kaupungissa.

Metropolissa pidettiin huhti—toukokuun vaihteessa useita kokouksia, joissa pohdittiin parasta tapaa sijoittaa rahat. Mahdollisia talletuspaikkoja oli vain Yleisvenäläisen osuuskuppaliiton säästöpankki sekä Kansanpankki, aiemmin nimeltään Valtakunnanpankki, joka toimi valtiollisena keskuspankina.

Helsingiläisten talletushankkeita oli pahasti haitannut huono kielitaito. Avuksi löydettiin Vera Ostroumova, viipurilainen Työ-lehden entinen toimittaja, joka nyt oli Yleisvenäläisen osuuskuppaliiton palveluksessa.

Tallettajien suurimpana huolena oli Venäjällä riehuvaa sisällissotaa, jonka pelättiin johtavan poliittiseen vallanvaihtoon ja saattavan rahat toisiin käsiin.

Useiden neuvottelujen ja selvittelyjen jälkeen päädyttiin yhteistalletussopimukseen. Varainhoitovaltuutetuiksi valittiin Juho Vuoristo sekä Suomen metallityöntekijäin liiton Mikko Aaltio, joille järjestöjen edustajat antoivat valtakirjansa. Rahat talletettiin 8. toukokuuta. Talletuksen yhteydessä rahat vaihdettiin rupliksi niin, että markalla sai 1,14 ruplaa.

Tallettajat olivat puhuneet Suomes- tuotujen rahojen siirtämisestä Sak-

saan tai Ruotsiin jo ensimmäisissä yhteisissä kokouksissa huhti—toukokuussa. Kun Väinö Pukka matkusti heinäkuun lopulla muissa asioissa Berliiniin, oli tilaisuus selvittää siirtomahdollisuusakiin.

Pukka oli Työ-lehden entinen Pietarin konttorin hoitaja. Hän oli toiminut Pietarissa myös kansanvaltuuskunnan edustajana ja sodan jälkeen "Suomen sosialidemokraattisen ulkomaisen keskuskomitean" sihteerinä ja toimitsijana.

Pukka lähetti Berliinistä Vuoristolle Moskovaan pari kirjettä ja kortin, joissa hän teki selkoa varojen siirtomahdollisuuksista. Aluksi hän oli toiveikas, ja ruplan nousut kurssi ilahdutti. Suomen markan kurssi sitä vastoin oli huono, paitsi Berliinissä, myös Kööpenhaminassa.

Pukan piti erityisesti selvittää mahdollisuudet vaihtaa runsaat 170 000 markkaa kansanvaltuuskunnan aikana painettuja ns. Mannerin seteleitä. Suomen Pankki oli lakannut lunastamasta niitä jo 20. huhtikuuta. Rahat olivat Suomen tehdas- ja sekatyöväenliiton ja ne oli toimitettu kesän aikana Vuoriston ja Aaltion hoteisiin.

Aluksi Pukka arveli viesteissään, että vaikka pankit eivät näitä "uusia suomalaisia seteleitä" vaihtaneetkaan, niin erilaiset berliiniläiset keinottelijat kyllä. Myöhemmin Pukka kuitenkin raportoi, että setelien arvottomuus oli jo keinottelijoidenkin tiedossa.

Pukka pohti vielä, olisiko suomalais-tallettajien kirjoitettava siirtoaikeista jotakin Saksan ammatillisille järjestöille ja arveli, ettei olisi mahdotonta "saada muutamia saksalaisia tovereita avuksi" vaihtamaan rahat Saksan markoiksi.

Pukan viimeisen Berliinin kirjeen saapuessa Moskovaan tilanne suomalaispakolaisten keskuudessa oli jo muuttunut niin, että hankkeet rahojen siirtämiseksi Saksaan saivat jäädä. Syynä olivat pitkälle edenneet suunnitellut Suomen kommunistisen puolueen (Skp) perustamiseksi.

Skp:n perustaminen jakoi rintaman ja rahat

Skp:n perustaminen elo—syyskuun vaihteessa 1918 vaikutti myös työväenjärjestöjen evakuoitujen rahojen kohdalaan. Yhteistalletus edusti tavallaan vanhan sosialidemokraattisen liik-

keen yhtenäisyyttä. Skp:n perustaminen jakoi pakolaisten rivit kahtia ja myös yhteistalletus purkautui.

Skp:n mukaan lähtivät lähinnä poliittisen työväenliikkeen, puoluejärjestöjen ja naisliiton varojen haltijat, ulkopuolelle jäivät ammatillisten järjestöjen edustajien enemmistö sekä viipurilaiset kirjapaino-osuuskunnan miehet.

Kun poliittiset rintamat alkoivat selkiytyä, alkoi myös kiista rahoista.

Samaan aikaan kun Skp:n perustajat olivat koolla, kokoontuivat tahollaan myös Suomen ammattijärjestön (SAJ), metallityöntekijäin liiton ja puutyöntekijäin liiton edustajat. He pohtivat perustettavan puolueen synnyttämää uutta tilannetta ja päättivät lähettää järjestöjensä rahoista Ruotsiin yhteensä 380 000 ruplaa ja 30 000 markkaa. Markat olivat metalliliiton.

Päätös tehtiin, koska Skp:n arveltiin ryhtyvän pitämään rahoja silmällä ja pyrkivän vaikeuttamaan niiden siirtoa, mutta myös edullinen ruplan kurssi vaikutti siirtopäätökseen.

Skp:n perustava kokous jatkui 5. syyskuuta saakka. Jo 4. syyskuuta pidettiin yhteistallettajien viimeinen yhteinen kokous Moskovassa. J. K. Lehtinen ilmoitti sosialidemokraattisen puolueitoimikunnan Uudenmaan läänin sos. dem. vaalitoimikunnan ja Helsingin sos. dem. kun- nallistoimikunnan edustajana eroavansa yhteistalletuksesta ja siirtävänsä edustamiensa järjestöjen rahat "tällä vä- lillä" vast- taan perustetun Suo- men kommunisti- sen puolueen tal- lettavaksi".

Samoin teki so- siaalidemok- raattista nais- liittoa edus- tanut Sandra Lehtinen.

Suomen punaisten järjestöjen talletukset venäläisiin pankkeihin

(talletusluettelo 8. 5. 1918)			
Yleisvenäläisen osuuskuppaliiton säästöpankkiin:			
E. Laiho, M. Aaltio ja H. Haapalainen S:n metallityöntekijäin liiton varoja	ruplaa	300 000,—	
J. H. Lumivuokko Suomen ammattijärjestön varoja	—	90 000,—	
H. Moisio Suomen puutyöntekijäin liiton varoja	—	97 000,—	
P. J. Pohjolainen ja J. Vuoristo Viipurin työväen sanomalehti- ja kirjapaino-osuuskunta r:n varoja	—	156 000,—	
K. Hämäläinen ja J. K. Lehtinen Suomen sos. dem. puolueitoimikunnan varoja	—	22 000,—	
H. Hurmevaara Helsingin sos. dem. kunnallistoimikunnan varoja	—	9 620,—	
H. Hurmevaara Uudenmaan läänin sos. dem. vaalipiiritoimikunnan varoja	—	54 720,—	
J. K. Lehtinen Suomen sos. dem. naistoimikunnan varoja	—	8 100,—	
Yhteensä, ruplaa		737 740,—	
Venäjän ammattiliittojen keskusjärjestön kautta Venäjän kansanpankkiin:			
J. H. Lumivuokko Suomen ammattijärjestön varoja	—	35 000,—	
E. Laiho, M. Aaltio ja H. Haapalainen Suomen metallityöntekijäin liiton varoja	—	97 000,—	
Yhteensä, ruplaa		132 000,—	
E. Laiho, M. Aaltio ja H. Haapalainen Suomen metallityöntekijäin liiton varoja pakettina pankin holviin	markkaa	30 000,—	
E. Elo Helsingin työväen säästöpankin vastakirja n:o 863 (Sos. dem. sanomalehtimiesliitto) pankin holviin	—	5 863,56	
H. Hämäläinen Suomen sos. dem. puolueitoimikunnan varoja pankin holviin	—	2 500,—	
Yhteensä, markkaa		39 663,50	
Lisäksi luettelossa mainitaan, että H. Hurmevaara talletti sinetöidyn pakettin, joka sisälsi Työväen sanomalehti-osakeyhtiön ym. osakkeita. Venäjän ammattiliittojen keskusjärjestön talletettavaksi jätettiin vielä erilaisia asiakirjoja sisältänyt paketti.			

Lehtiset toivat seuraavana päivänä järjestöjensä edustajien valtakirjat, ja vähän myöhemmin J. K. Lehtinen kuittasi rahat, 94 440 ruplaa ja 3 800 markkaa, sekä kaksi sinetöityä pakettia. Toisessa oli mm. Työväen sanomalehti-osakeyhtiön osakkeita, toisessa sosialidemokraattisen puolueitoimikunnan pöytäkirjoja ja kassakirja.

Jo kahta päivää ennen Lehtistä oli metalliliiton H. Haapalainen ehättänyt Vuoriston ja Aaltion luo kuittamaan liittonsa rahoja.

Tilaisuus SAJ:n, metallityöntekijäin liiton ja puutyöntekijäin liiton varojen lähettämiseksi Tukholmaan tarjoutui, kun ruotsalainen vasemmistososialisti ja kansanedustaja Zeth Höglund kävi Moskovassa.

Liittojen edustajat tunsivat Höglundin todennäköisesti ennestään. Hän oli käynyt Helsingissä helmikuussa 1918 läpikulkumatalla Pietarista Tukholmaan. Silloin hän oli ollut matkalla lehtimiehenä ja vierailut mm. kansanvaltuuskunnan kokouksessa selostamassa vaikutelmiaan Venäjän tilanteesta.

Höglundin piti toimittaa rahat Tukholmassa Arthur Useniukselle, jonka erityisesti metalliliiton miehet tunsivat. Usenius oli nimittäin konemestari ja oli ollut liitossa toimitsijana.

Usenius oli lokakuun vaaleissa 1917 valittu eduskuntaan, mutta ehti toimia kansanedustajana vain lyhyen aikaa ennen sodan alkamista. Sodan aikana hän oli kansanvaltuuskunnan asiainhoitajana Tukholmassa ja sodan päätyttyä hänestä tuli yksi Ruotsin suomalaisten punapakolaisten poliittisen toiminnan keskushenkilöistä. Hän oli jatkuvasti yhteydessä Neuvosto-Venäjälle ja toimi mm. Edvard Gyllingin kuriirina. Useniuksen perheen asuntoa Tukholman Tomtebogatanilla käytettiin Neuvosto-Venäjälle suuntautune-

den etappiteiden keskuksena.

Rahojen mukana Useniukselle oli lähetetty Tukholmaan määräys vaihtaa rahat kruunuiksi, tallettaa ne sikäläiseen pankkiin ja palauttaa ne myöhemmin liiton määräyksestä Suomeen. Tieto rahojen siirtämisestä oli saatu myös Helsinkiin, koska metallityöntekijäin liitto oli sopinut Ruotsin metallityöntekijäin liiton kanssa, että se ottaisi rahat vastaan ja lähettäisi niitä Suomeen omina rahoinaan.

Usenius toimi kuitenkin toisin kuin oli määrätty. Hän palautti lähetysten avaamattomana takaisin, mutta ei lähettäjäille, vaan Skp:n Pietarin keskuskomitealle.

Usenius sai tapahtuneen jälkeen kimppuunsa metallityöntekijäin liiton johdon, joka vaati selitystä. Liitto oli jo päässyt aloittelemaan toimintaansa kansalaissodan jälkeisissä vaikeissa oloissa ja olisi kipeästi tarvinnut rahansa.

Useniuksen toiminnan syyt olivat selvästi poliittiset. Metalliliitolle antamassaan selityksessä hän sanoi, ettei tilanne Suomessa ollut hänestä sellainen, että rahoja olisi sinne voinut lähettää.

Kansanvaltuuskunnan rahoja sekä Kullervo Mannerin kuittaus hänen Skp:lle luovuttamista varten vastaanottamastaan Sos. dem. sanomalehtimiesliiton pankkikirjasta. Alinna Juho Vuoriston kuva yhteistalletuksen varainhoitajan valtakirjasta.

Arvottomista seteleistä ongelmia

Kansanvaltuuskunta oli ratkaissut hallintonsa aikana setelien tarpeen painattamalla useimpia autonomian aikaisia seteleitä entisillä kuvalaatoilla. Ne erotti aikaisemmista vain sarjanumerosta. Samaan aikaan lyötyjä kolikoita sen sijaan ei pystynyt erottamaan aiemmista lukuun ottamatta viisipennisiä, joihin lyöttiin teksti "kansan työ, kansan valta".

Pian valkoisten ja saksalaisten vallattua Helsingin kokoon tuli Suomen Pankin johtokunta sosialidemokraattisia jäseniä lukuun ottamatta ja päätti 20. huhtikuuta keskeyttää kansanvaltuuskunnan painattamien setelien vastaanottamisen. Ns. tynkäeduskunta vahvisti päätöksen 6. heinäkuuta: vain markan setelit päätettiin lunastaa takaisin.

Kansanvaltuuskunnan aikana painetun rahan uskottiin yleisesti menettävän pian arvonsa. Muun muassa Väinö Tanner mainitsee muistelmissaan, että Osuusliike Elanossa kassan tehtävänä oli päivittäin erotella nuo vaaralliset

Kuinka asemamies Akseli Anttila kohosi neuvostokenraaliksi

Nuori asemamies Akseli Edvard Anttila lähti syksyllä 1917 kotoaan Vilppulasta seikkailulle, joka vei hänet kansalaissodan ja vankileirin kautta Neuvosto-Venäjälle. Pietarissa Anttila värvättiin puna-armeijaan ja koulutettiin upseeriksi. Terijoen hallituksen puolustusministerinä hän kokosi rajan taakse paenneita entisiä punakaartilaisia suomalaisen armeijakuntaan, joka taisteli talvisodassa suomalaisia vastaan. Talvisodan jälkeen Anttila nimitettiin kenraalimajuriksi. Hän oli myös paikalla, kun voittoisat neuvostojoukot vyöryivät Berliiniin keväällä 1945.

'Minä olen seikkailija ja lähden nyt", ilmoitti 21-vuotias Ak-

seli Anttila kotiväelle marraskuussa 1917. Mukaansa hän otti vähän rahaa ja mauserin. Isänsä vastusteluista huolimatta Akseli oli syyskuussa 1917 liittynyt Vilppulan punakaartiin.

Akseli oli pysytellyt koko ikänsä synnyinseudullaan. Hän oli käynyt Vilppulan maamieskoulun, mutta kotitalan työt eivät kiinnostaneet. Hänestä tuli ylimääräinen asemamies Vilppulan asemalle.

Kansalaissodassa Akseli oli kompaniansa hevoslähetti. Taisteluihin hän ei kovin paljon osallistunut; Mäntän ja Kuoreveden taistelujen tiimellyksessä häneltä tosin ammuttiin hevonen alta. Kotiseudulla hän oli mukana elintarpeiden pakko-otoissa.

Akseli ratsasti perääntyvien punakaartilaisjoukkojen edellä Tampereelle ja toimi Pispalassa lähettinä. Huhtikuussa 1918 hän antautui vapaaehtoisesti valkoisten vangiksi, luovutti pois revolverinsa ja patruunansa ja päätyi lopulta Kalevankankaan vankileirille.

Vilppulan suojeluskunnan Akselista antama lausunto oli murskaava: "kii-vas tappelijaluonne", "yllyttäjä", "huligaani", "häiritsijä" ja "uhkailija". Niinpä suojeluskunnan esikunta vaati hänelle "ehdottomasti kuolemantuomiota".

Tutkintakomitean edessä poika kertoi liittyneensä punakaartiin vanhempien miesten kehotuksesta ymmärtämättä paremmin kaartin tarkoitusta. Palkkaa luvattiin 450 markkaa kuussa eli enemmän kuin rautateillä oli saanut.

Vilppulan seurakunnan lausunto Akselista oli myönteinen, ja hyvän kuvan hänestä antoivat myös todistajat. Kun lisäksi pantiin merkkeille, "että Anttila itkien osoitti todellista katumista etenkin sen vuoksi, että tiesi vanhemmille tuottaneensa suurta surua", häntä ei teloitettu, vaan hän sai 22. heinäkuuta 1918 valtiopetoksesta 10 vuoden kuritushuonetuomion.

Akselianoi heti seuraavana päivänä valtiorikosyliloikeudelta armoa, muttei jäänyt odottelevaan lopullista tuomioon, vaan karkasi elokuussa vankileiriltä.

Hän kävi pikaisesti hyvästelemässä rukiinleikkussa olleen kotiväensä ja jatkoi pakoan. Pietarsaaresta hän pääsi Pohjanlahden yli Ruotsiin Uumajaan.

Ruotsista Akseli Anttila siirtyi 22-vuotiaana Neuvosto-Venäjälle vuonna 1920 ja pääsi puna-armeijaan. Vastikään perustetun Suomen kommunistien puolueen keskuskomitean toimisto Pietarissa värvasi suomalaisia punakaartilaisia. Toimisto valikoi punakaartilaisista myös ne, jotka lähetettiin Pietariin kansainväliseen sotakouluun.

Kansainvälinen sotakoulu koulutti ulkomaista syntyperää olevista sotilaita upseereita puna-armeijaan. Koulun oppilaita ei kutsuttu tavalliseen tapaan kadeteiksi vaan "kursanteiksi".

Kun ulkomaalaisien upseerien koulutus 1935 lopetettiin, oli punaupseeriksi valmistunut reilusti yli tuhat suomalaista. Suomen kadettikoulusta oli vuoteen 1935 mennessä valmistunut 1 043 upseeria.

Kouluaikana Anttila liittyi Skp:n jäseneksi, vaikkei tuntenut niinkään vetoa politiikkaan kuin urheiluun. Hänestä tuli sotakoulun urheiluseuran Punaisen Tähtien rahastonhoitaja.

Opiskelu sotakoulussa oli kovaa ja karua. Päivä alkoi aamulla kello 7 ja päättyi illalla kello 19. Oppiaineina oli aseoppia, ampumaoppia, taktiikkaa, strategiaa, topografiaa, linnoitusoppia, matematiikkaa, maantietoa, venäjän kieltä, terveysoppia, luonnontiedettä, Nkp:n historiaa ja marxismi-leninismä.

Sotatieteellisiä tunteja pitivät entiset tsarinen armeijan korkearvoiset upseerit, joiden luennot tulattiin suomeksi. Raskaan tuntiopiskelun katkaisivat sulkeis-, ase- ja ampumaharjoitukset. Kesäisin sotakoulu oli leirillä Pietarhovissa Pietarin lähellä.

Koulun kursantit joutuivat myöhäissyksyllä 1920 kukistamaan Pietarin

teollisuustyöläisten kapinan. Työläiset vaativat "neuvostoja ilman kommunisteja". Kapinan johtajat ydinjoukkoineen olivat linnoittautuneet Baltian laivatelakalle ja Putilovin aselehtäille. Samojen teollisuuslaitosten työläiset olivat aiemmin olleet ratkaisevasti mukana kaatamassa tsaria ja myös Aleksandr Kerenskin väliaikaista hallitusta.

Bolshevikki-johto ei halunnut vaarantaa asemaansa komentamalla venäläisiä joukkoja kapinaa kukistamaan, vaan käytti venäjää taitamattomia kursantteja. Heitä kiellettiin silti ryhtymästä minkäänlaisiin keskusteluihin kapinallisten kanssa, mutta myös aseiden käyttö kiellettiin.

Kaksi suomalaista kursanttia, joiden tehtävänä oli pitää yhteyttä kursantiasastoista sotakoululle, joutui kansanjoukkojen käsiin. Molemmat piestettiin ja heiltä riistettiin merkit, varusteet ja kiväärit. Miesten palattua koululle poliittinen komissaari uhkasi asettaa heidät vallankumoustrubinaalin eteen ja hankkia heille kuolemantuomiot. Tämä jäi kuitenkin pelkäksi uhkaukseksi, sillä kun komissaari itse lähti kadulle, hänkin sai selkäänsä ja häneltä vietiin naganrevolveri. Seuraavana päivänä kursantit kuitenkin kukistivat lakkolaiset aseilla uhaten ja vangitsivat kapinallikkeen johtajat.

Toisen kerran bolshevikki-johto tarvitsi kansainvälisiä kursantteja maalis-kuussa 1921, kun 11 000 Pietarin edustalla olevan Kronstadtin linnoituksen sotilasta ja siellä majailevan Itämeren laivaston matruusia nousi kapinaan. Hekin vaativat toimintavapauksien palauttamista myös muille vasemmistolaisille puolueille ja uusia neuvostojen vaaleja.

Kronstadtin järeästi aseistetun linnoituksen kukistaminen ei ollut yhtä helppoa kuin työläiskapinan kukistaminen. Parin tappioon päättyneen yrityksen jälkeen kapinallisia vastaan asetettiin 80 000 miestä. Ratkaisevassa taistelussa 17. maaliskuuta linnoitus antautui, ja 8 000 kapinallista pakeni jätse Suomeen.

Kapinat ja nälkämellakat kuitenkin jatkuivat. Syksyllä 1921 ne kehittyivät vakaviksi myös Neuvosto-Karjalassa. Kapinallisten avuksi siirtyi rajan yli jopa suomalainen sotilasretkikunta, joka lähti puolivirallisesti tukemaan näitä "vapautumispyrkimyksiä".

Kansainvälisessä sotakoulussa kävi 4. tammikuuta 1922 jälleen käsky ryhtyä pakkaamaan reppuja. Suomalaisista hiihtotaitoisista kursanteista muodostettiin 136-miehinen pataljoona, jo-

Akseli Anttila Berliinissä 9. 5. 1945 Saksan armeijan antauduttua.

ta johti koulun konekiväärikomppanian päällikkö Toivo Antikainen. Akseli Anttila johti pataljoonan erillistä konekiväärijoukkuetta. Välillä hän joutui muiden tavoin johtamaan tiedusteluryhmiä. Taistelujen alussa 19. tammikuuta Anttila hiihti lumipuvussa keskelle suomalaista kenttävar- tiota ja jutteli suomalaisten kanssa. Kun vartio oli piirretty hän komensi: "Kädet ylös!"

Pataljoona hyökkäsi ensin suomalaisten selustaan Kiimasjärven yli ja löi sitten pääjoukon Pääkönniemen taistelussa 27. tammikuuta. Anttila haavoitui vasempaan päheensä.

Taistelu taistelulta suomalaiset löytyivät Karjalasta ja kapina kukistui. Akseli Anttila sai retkellä osoittamansa urheuden ansiosta Punaisen Lipun kunniamerkin.

Akseli Anttilan kurssi valmistui 1923, jolloin hänet ylennettiin puna-armeijan upseeriksi luutnanttia vastaavaan sotilasarvoon. Puna-armeijassa eivät vielä tuolloin olleet käytössä henkilökohtaiset vaan tehtävämukaiset sotilasarvot. Akseli jatkoi palveluaan sotakoululla joukkuenojohtajana koulun konekiväärikomppaniassa.

Punalippu Helsinkiin presidentinlinnan harjalle kansanvihollisten kauhuksi

Suomalaisosastossa odotettiin malttamattomasti, että Suomessa koittaisi uusi vallankumous, niin kuin koululla vierailevat Skp:n puhajat lupasivat.

Aika ei kulunut pelkästään sotilaallisiin harrastuksiin. Koulun komissaarille tehtiin kantelu Anttilan alkoholinkäytöstä. Kantelun mukaan Anttila

Äärimmäisenä vasemmalla komppanian-päällikkö Akseli Anttila 1927. Vasemmalla konekiväärimiehet harjoituksissa vallankumous-sotien ajan Pietarissa.

Kenraalimajuri Akseli Anttila

hyppäsi syyskuussa 1924 ikkunasta olutpajaan ja pakotti pöydässä istuvat rautatyöläiset ostamaan itselleen olutta uhaten, että "ellette osta, nostan skandaalin". Kadulla hän vislaili pilliä ja piti "huligaanimaista elämää".

Vuonna 1930 Akseli Anttila pääsi yhtenä harvoista suomalaisista puna-armeijan upseereista tunnetuimpaan sotaoppilaitokseen, Frunzen yleisesikunta-akatemiaan. Akatemian kolmi vuotiseen kurssiin Anttilalta kului lähes neljä vuotta, koska hän joutui oppilaitoksesta välillä lähes vuodeksi pois haktuttuaan päissään milisejä.

Anttila suoritti yleisesikuntaupseerin tutkinnon lopulta 1933, jonka jälkeen hänet komennettiin Petroskoihin Karjalan erilliseen jääkäriprikaatiin pataljoonankomentajaksi majuria vastaavassa sotilasarvossa.

Karjalan erillisen jääkäriprikaatin 200 upseeria olivat lähes kaikki suomalaisia. Prikaatissa palveli yli tuhat asevelvollista, jotka olivat lähinnä suomalaisia, karjalaisia, inkeriläisiä ja vepsäläisiä. Komentokielensä oli suomi.

Puna-armeijan päättäessä lakkauttaa alueelliskansalliset erillisyskiköt 1935 myös Karjalan erillinen jääkäriprikaati hajotettiin. Anttila komennettiin lokakuussa 1935 Moskovan sotilaspiiriin, jossa hän palveli vuoden päivät.

Josif Stalinin puhdistuksista Anttila selvisi Espanjan sisällissodan ansiosta. Hänet komennettiin 1936 eli vuosi ennen puhdistusten alkamista Espanjan sisällissotaan tasavaltalaisarmeijan sotilasneuvonantajaksi. Neuvostoliittoon hän palasi syksyllä 1938.

Anttilalle myönnettiin ansioistaan Leninin kunniamerkki. Vielä ennen talvisotaa hänet ylennettiin divisioonankomentajan sotilasarvoon, joka vastasi kenraalimajurin arvoa.

Skp:n puheenjohtaja Otto Ville Kuusinen antoi Anttilalle talvisodan alla tehtäväksi "vallankumousarmeijan" luomisen entisistä punapakolaisista, joita ryhdyttiin 17.—18. marraskuuta haalimaan kokoon pitkin Neuvosto-Karjalaa. Kaikki kelpasivat riiviin nuorista pojista vanhoihin ukkoihin asti, kunhan sukunimi kuulosti suomalaiselta.

Kun talvisota alkoi 30. marraskuuta 1939, armeijan luominen oli vielä pahasti kesken. Neuvostoradio luki kuitenkin 1. joulukuuta Tassin sähkeeseen, jonka mukaan "Terijoen kaupungissa on tänään useiden vasemmistopuolueiden edustajien ja kapinaan nousseiden suomalaisten sotilaiden sopimukseen perustuen muodostettu uusi Suomen hallitus". Hallituksen puolustusministeriksi oli nimitetty Akseli Anttila.

Anttila täytti turhia kyselemättä Kuusisen hänelle antamaa tehtävää:

Karjalan taisteluissa Punaisen lipun kunniamerkillä palkittuja sotakoulun "kursantteja" 5. 3. 1922. Etureivissä vasemmalta Akseli Anttila, Frans Grönlund, Aleksander Inno (sotakoulun johtaja), Toivo Antikainen, Simo Susi, Albert Vikström, Akseli Hellman. Toisessa rivissä vasemmalta Ilmari Virtanen, Toivo Vähä, Juhani Vesainen, Eino Osa, Erkki Karjalainen, Johannes Heikkonen, Ferdinand Määttä, Johan Hiltunen. Yläreivissä vasemmalta Ilmari Pullinen, Toivo Vuorinen, Frans Mursu, Taito Levänen, Eemeli Toikka, Erkki Kärnä.

perustaa "ensimmäinen suomalainen armeijakunta", jonka "kunniatehtäväksi" Kuusinen uskoi "punalipun tuomisen Helsinkiin presidentinlinnan harjalle työväkevien riemuksi ja kansanvihollisten kauhuksi".

Armeijakunnan esikunta siirtyi myös Terijoelle, mutta enimmänsä osan ajasta Anttila vietti Leningradissa sotilaspäivien esikunnassa. Armeijakuntaan tuli kuusi jalkaväkirykmenttiä, erillinen viestipataljoona, hyökkäysvaunupataljoona ja ratsueskadroona. Armeijakunnan ohjevahuuteen (51 000 miestä) Anttilan armeijakuntaa ei saatu, vaan sen miesvahvuus jäi 6 000 mieheen, jossa olivat mukana myös inkeriläiset asevelvolliset.

Armeijakunta siirrettiin joulukuun lopulla Karjalan kannakselle, jossa se harjoitteli aluksi talvisodankäytäntä. Ensimmäinen taisteluskoulu Suomen armeijan kanssa sillä oli 3. tammikuuta 1940 Laatokan pohjoisrannikolla Lunkulan saarella. Armeijakunnan 6. rykmentti valtasi saaren kärsien jonkin verran tappioita. Osaksi ne olivat omien aiheuttamia, koska joukot joutuivat tulitaisteluun puna-armeijan yksiköiden kanssa. Sekaannus johtui siitä, että armeijakunnan sotilaita oli puna-armeijan punaruskeista asepuvuista poikkeavat vihreät asepuvut.

Anttilan armeijakunta osallistui myös 11. helmikuuta aloitettuun hyökkäykseen Mannerheim-linjaa vastaan ja oli mukana myös Viipuria vastaan suunnatuissa sotatoimissa, mutta sen merkitys ratkaisutaisteluissa ei ollut kovin suuri.

Heti sodan päättyttyä armeijakunnan pohjalta muodostettiin 71. divisioona, jonka miehistöstä 80 prosenttia oli suomea puhuvia ja jota Anttila ko-

a asemamies Akseli Anttila i neuvostokenraaliksi

Äärimmäisenä vasemmalla komppanian-päällikkö Akseli Anttila 1927. Vasemmalla konekiväärimiehet harjoituksissa vallankumous-sotien ajan Pietarissa.

Akseli Anttila Berliinissä 9. 5. 1945 Saksan armeijan antauduttua.

Kenraalimajuri Akseli Anttila

Karjalan taisteluissa Punaisen lipun kunniamerkillä palkittuja sotakoulun "kursantteja" 5. 3. 1922. Eturivissä vasemmalta Akseli Anttila, Frans Grönlund, Aleksander Inno (sotakoulun johtaja), Toivo Antikainen, Simo Susi, Albert Vikström, Akseli Hellman. Toisessa rivissä vasemmalta Ilmari Virtanen, Toivo Vähä, Juhani Vesainen, Eino Osa, Erkki Karjalainen, Johannes Heikkonen, Ferdinand Määttä, Johan Hiltunen. Ylärivissä vasemmalta Ilmari Pullinen, Toivo Vuorinen, Frans Mursu, Taito Levänen, Eemeli Toikka, Erkki Kärnä.

perustaa "ensimmäinen suomalainen armeijakunta", jonka "kunniatehtäväksi" Kuusinen uskoi "punalipun tuomisen Helsinkiin presidentinlinnan harjalle työtätekevien riemuksi ja kansanvihollisten kauhuksi".

Armeijakunnan esikunta siirtyi myös Terijoelle, mutta enimmäkseen osan ajasta Anttila vietti Leningradissa sotilaspiiriin esikunnassa. Armeijakuntaan tuli kuusi jalkaväkirykmenttiä, erillinen viestipataljoona, hyökkäysvaunupataljoona ja ratsueskadroona. Armeijakunnan ohjelahvuuteen (51 000 miestä) Anttilan armeijakuntaa ei saatu, vaan sen miesvahvuus jäi 6 000 mieheen, jossa olivat mukana myös inkeriläiset asevelvolliset.

Armeijakunta siirrettiin joulukuun lopulla Karjalan kannakselle, jossa se harjoitteli aluksi talvisodankäytäntä. Ensimmäinen taisteluskokous Suomen armeijan kanssa sillä oli 3. tammikuuta 1940 Laatokan pohjoisrannikolla Lunkulan saarella. Armeijakunnan 6. rykmentti valtasi saaren kärsien jonkin verran tappioita. Osaksi ne olivat omien aiheuttamia, koska joukot joutuivat tulitaisteluun puna-armeijan yksiköiden kanssa. Sekaannus johtui siitä, että armeijakunnan sotilailla oli puna-armeijan punaruskeista asepuvusta poikkeavat vihreät asepuvut.

Anttilan armeijakunta osallistui myös 11. helmikuuta aloitettuun hyökkäykseen Mannerheim-linjaa vastaan ja oli mukana myös Viipuria vastaan suunnatuissa sotatoimissa, mutta sen merkitys ratkaisutaisteluissa ei ollut kovin suuri.

Heti sodan päätyttyä armeijakunnan pohjalta muodostettiin 71. divisioona, jonka miehistöstä 80 prosenttia oli suomea puhuvia ja jota Anttila ko-

mensi. Divisioona raivasi talvisodan taistelupaikkoja ja hautasi kaatuneita.

Akseli Anttilalle talvisodan aikaiset ansiot toivat nimityksen kenraalimajuriksi, kun Neuvostoliiton korkein neuvosto päätti toukokuussa 1940 kenraalinarvojen ottamisesta käyttöön.

Divisioonan esikunta oli Petroskoissa, mutta pian Anttila sai komennuksen uusiin tehtäviin Moskovaan.

Moskovasta Akseli kirjoitti 5. 7. 1940 päivätyssä kirjeessä kotinsa Vilppulaan ikään kuin mitään talvisotaa ei olisi käytykään:

*Hyvä velipoika ja sisaret
Pitkästä aikaa päätin kirjoittaa teille muutaman sanan. Onhan siitä kuluu jo kai 10 vuotta, kun en ole kirjoittanut. Muuten voi ilmoittaa, että voin hyvin ja olen ollut terveenä. Kai ehkä olette jotain kuulleet minusta. Mitäs sinne teille kuuluu, onko kaikki elossa ja miten on isän laita, vieläkö hän elää. Ei minulla mitään erikoista kirjoittamista ole, terveisiä siskoille, isälle ja kaikille tuttaville ja kirjoittakaa miten voitte tänne Moskovan kaupunkiin.*

Akseli

"Isänmaan paras poika" valittiin edustajaksi korkeimpaan neuvostoon

Toukokuussa 1940 Akseli Anttila asetettiin ehdokkaaksi Neuvostoliiton korkeimman neuvoston kansallisuuskokouksen neuvoston vaaleihin.

Toukokuussa 1940 pidetyn kokouksen pöytäkirjan mukaan edustajaehdokkaaksi asetettiin "isänmaamme paras poika, horjumaton bolshevikki, joka on koko elämänsä uhrannut sosialistisen isänmaansa puolustamiseksi valkokaartilaiden hyökkäyksiltä jne. — Akseli Anttila".

Anttilan vaaliesitteessä kehoitettiin äänestämään Karjalais-Suomalaisen SNT:n Rukajärven vaalipiirin edustajaehdokasta Akseli Anttilaa, joka on "uhrautuvaisesti ja rehellisesti palvelut työväenluokan asiaa ja siksi puna-armeijan edustajaksi".

Esitteen mukaan "tov. Anttilan elämäntyö on takeena siitä, että hän tulee kansanedustajan tehtävässään horjumatta toteuttamaan Leninin ja Stalinin puolueen suurta asiaa".

Niin Anttilasta tuli myös kansanedustaja.

Saksan hyökätessä 22. kesäkuuta 1941 Neuvostoliittoon Anttila oli jonkin aikaa armeijankomentajan apulaisena Saksan-rintamalla, mutta hänet siirrettiin varsin pian Karjalaan pohjoisen rintaman varakomentajaksi.

Anttila oli myös Karjalan neuvostotasavallan kommunistisen puolueen keskuskomitean jäsen. Pääasiassa hän perusti reservejä rintaman takana, mutta toimi myös rintamankomentajana Karhumäen suunnalla.

Petroskoin menetyksen jälkeen hän piti esikuntaansa Sorokassa Vienanmeren rannalla, jossa hän kävi tapaamassa mm. suomalaisia sotavankeja. Anttila johti myös Suomeen lähetettävien tiedustelijoiden värväämistä ja kouluttamista.

Anttila oli Suomen-rintamalla aina syksyn 1944 rauhaan asti, jonka jälkeen hänet komennettiin rintamankomentajaksi länsirintamalle. Divisioonankomentajana hän oli mukana neuvostoarmeijan suurhyökkäyksessä, joka johti natsi-Saksan pääkaupungin Berliinin porteille.

Kun sodan lopputulos näytti jo selvältä, Stalin halusi varmistaa, että Berliinin valtausta johtavat venäläiset komentajat. Akseli Anttila siirrettiin armeijan intendentiksi. Se oli tosin kenraalimajurin tasoinen tehtävä, mutta Anttila oli kuitenkin joutunut huoltouseeriksi!

Anttila oli myös mukana, kun liitoutuneet jakoivat Berliinin sodan jälkeen miehitysvyöhykkeisiin, mutta heti tämän jälkeen hän erosi vakinaisesta palveluksesta.

Syyksi eroonsa hän ilmoitti heikentyneen terveytensä, mutta yhtä paljon lienee kyseessä ollut puna-armeijan kenraalikuoron sisäinen valtataistelu. Vähemmistökansallisuksien edustajia ei sitä paitsi yleensä ylennetty kenraalimajuria korkeampiin virkoihin.

Neuvostohistoria ei juuri muista Anttilaa. Hänestä ei ole riviäkään esimerkiksi 30-osaisessa *Suuressa Neuvostoliiton Tietosanakirjassa*, 8-osaisessa *Neuvostoliiton Sotilastietosanakirjassa* tai Marsalkka Zhukovin muistelmissa. Edes tuoreimmassa laajassa kuvakirjassa *Näin oli Karjalan rintamalla* (Petroskoi 1985), jossa on mm. kuvat kaikista rintaman venäläisistä komentajista, ei ole mainintaa Akseli Anttilasta.

Akseli Anttilan kotiväelleen Vilppulaan lähettämästä viimeisestä kirjeestä vuonna 1945 paistoi hänen kova kotikävänsä, mutta kotiseutuun hän ei enää nähnyt. Hän kuoli Moskovassa 11. 3. 1953 pari viikkoa ennen 56-vuotispäiväänsä ja vajaa viikko Josif Stalinin kuoleman jälkeen.

Markku Salomaa

ta johti koulun konekiväärikomppanian päällikkö Toivo Antikainen.

Akseli Anttila johti pataljoonan erillistä konekiväärirykmenttiä. Välillä hän joutui muiden tavoin johtamaan tiedusteluryhmiä. Taistelujen alussa 19. tammikuuta Anttila hiihti lumipuvussa keskelle suomalaista kenttävarustia ja jutteli suomalaisten kanssa. Kun vartio oli piirretty hän komensi: "Kädet ylös!"

Pataljoona hyökkäsi ensin suomalaisten selustaan Kiimasjärven yli ja löi sitten pääjoukon Pääkonniemen taistelussa 27. tammikuuta. Anttila haavoitui vasempaan käteensä.

Taistelu taistelulta suomalaiset lyötiin Karjalasta ja kapina kukistui. Akseli Anttila sai retkellä osoittamansa urheuden ansiosta Punaisen Lipun kunniamerkin.

Akseli Anttilan kurssi valmistui 1923, jolloin hänet ylennettiin puna-armeijan upseeriksi luutnanttia vastaavaan sotilasarvoon. Puna-armeijassa eivät vielä tuolloin olleet käytössä henkilökohtaiset vaan tehtävänmukaiset sotilasarvot. Akseli jatkoi palveluaan sotakoululla joukkueenjohtajana koulun konekiväärikomppaniassa.

Punalippu Helsinkiin presidentinlinnan harjalle kansanvihollisten kauhuksi

Suomalaisosastossa odotettiin malttamattomasti, että Suomessa koittaisi uusi vallankumous, niin kuin koululla vieraillevat Skp:n puhujat lupasivat.

Aika ei kulunut pelkästään sotilaallisiin harrastuksiin. Koulun komissaarille tehtiin kantelu Anttilan alkoholin käytöstä. Kantelun mukaan Anttila

hyppäsi syyskuussa 1924 ikkunasta oluttupaan ja pakotti pöydässä istuvat rautatyöläiset ostamaan itselleen olutta uhaten, että "ellette osta, nostan skandaalin". Kadulla hän vislaili pilliä ja piti "huligaanimaista elämää".

Vuonna 1930 Akseli Anttila pääsi yhtenä harvoista suomalaisista puna-upseereista puna-armeijan tunnetuimpaan sotaopilaatukseen, Frunzen yleisesikunta-akatemiaan. Akatemian kolmivuotiseen kurssiin Anttilalta kului lähes neljä vuotta, koska hän joutui oppilaitoksesta välillä lähes vuodeksi pois hakattuaan päissään miliisejä.

Anttila suoritti yleisesikuntaupseerin tutkinnon lopulta 1933, jonka jälkeen hänet komennettiin Petroskoihin Karjalan erilliseen jääkäriprikaatiin pataljoonankomentajaksi majuria vastaavassa sotilasarvossa.

Karjalan erillisen jääkäriprikaatin 200 upseeria olivat lähes kaikki suomalaisia. Prikaatissa palveli yli tuhat asevelvollista, jotka olivat lähinnä suomalaisia, karjalaisia, inkeriläisiä ja vepsäläisiä. Kommentokielenä oli suomi.

Puna-armeijan päättäessä lakkauttaa alueelliskansalliset erillisyyksiköt 1935 myös Karjalan erillinen jääkäriprikaati hajotettiin. Anttila komennettiin lokakuussa 1935 Moskovan sotilaspiiriin, jossa hän palveli vuoden päivät.

Josif Stalinin puhdistuksista Anttila selvisi Espanjan sisällissodan ansiosta. Hänet komennettiin 1936 eli vuosi ennen puhdistusten alkamista Espanjan sisällissotaan tasavaltalaisarmeijan sotilasneuvonantajaksi. Neuvostoliittoon hän palasi syksyllä 1938.

Anttilalle myönnettiin ansioistaan Leninin kunniamerkki. Vielä ennen talvisotaa hänet ylennettiin divisioonankomentajan sotilasarvoon, joka vastasi kenraalimajurin arvoa.

Skp:n puheenjohtaja Otto Ville Kuusinen antoi Anttilalle talvisodan alla tehtäväksi "vallankumousarmeijan" luomisen entisistä punapakolaisista, joita ryhdyttiin 17.—18. marraskuuta haalimaan kokoon pitkin Neuvosto-Karjalaa. Kaikki kelpasivat riiviin nuorista pojista vanhoihin ukkoihin asti, kunhan sukunimi kuulosti suomalaiselta.

Kun talvisota alkoi 30. marraskuuta 1939, armeijan luominen oli vielä pahasti kesken. Neuvostoradio luki kuitenkin 1. joulukuuta Tassin säkkeen, jonka mukaan "Terijoen kaupungissa on tänään useiden vasemmistopuolueiden edustajien ja kapinaan nousseiden suomalaisten sotilaiden sopimukseen perustuen muodostettu uusi Suomen hallitus". Hallituksen puolustusministeriksi oli nimitetty Akseli Anttila.

Anttila täytti turhia kyselemättä Kuusisen hänelle antamaa tehtävää: